

Jurriën Rood

Wat is er mis met gezag?

Een nieuwe visie op autoriteit

Lemniscaat

Inleiding

Wat is er mis met gezag?

Dit is geen politieboek en ook geen puur filosofische verhandeling, hoewel politie en filosofie er beide een hoofdrol in spelen. Het is een verhaal over een maatschappelijk probleem dat iedereen aangaat: onze verstoorde verhouding met gezag en gezagsdragers.

In dit boek nodig ik de lezer uit om een tocht mee te maken, een persoonlijke zoektocht, naar een antwoord op de vraag: Wat is er mis met gezag? De directe aanleiding is een onderzoek dat ik in de afgelopen jaren deed naar het gezag van de politie. Preciezer: naar het straatgezag van de politie Amsterdam-Amstelland. Maar de tocht gaat verder, omdat de vraag daarmee nog niet beantwoord is.

De conclusie van de tocht luidt dat we onze houding tegenover gezag zullen moeten veranderen. Dat we niet verder kunnen gaan op de weg die we vijfenveertig jaar geleden zijn ingeslagen, toen het traditionele gezag onthoofd werd in een anti-autoritaire revolte. De anti-autoritaire, of zelfs post-autoritaire, wereld waar we inmiddels in leven vraagt om een nieuwe vorm van gezag, een vrijwillig aanvaard gezag. Daar zijn klemmende redenen voor en de belangrijkste is de overmaat aan publiek geweld. Ook bestaan er goede voorbeelden van, die kunnen helpen om uit de huidige gezagsimpasse kunnen komen.

Gezag, al decennia een besmet begrip, zal van haar besmetting moeten worden ontdaan.

Deze conclusie trek ik als geboren en getogen Amsterdammer, groot geworden in een stad vol rebellie en anarchie. Ooit vervulde ik zelf een actieve rol bij het voltrekken van de anti-autoritaire revolte op school en in het gezin. Ik heb ervaring opgedaan met het onderwerp.

Ik ben filmer en filosoof en beide beroepen vinden hun weerslag in dit boek. Als filmer probeer ik mijn ogen en oren wijd open te zetten, kijkend en luisterend naar de politieagenten op straat in hun contacten met burgers. En om me niet in de eerste plaats te laten leiden door ideeën of opvattingen in mijn hoofd, maar door wat ik vóór me zie en hoor. Dat is zinvol bij het bestuderen van een besmet begrip als gezag, en van een organisatie als de politie, die in veler ogen nog steeds verdacht is. Als filosoof probeer ik nuchter na te denken over wat ik gezien en gehoord heb, zonder af te dwalen in hoogdravende beschouwingen die hun contact met de grond verliezen. Dit is praktische filosofie die zich bijvoorbeeld afvraagt of we wel weten waar we het over hebben áls we het ergens over hebben. Wat betekent dat eigenlijk, 'gezag'? Kunnen we het begrip schoonmaken van het stof en de rommel van decennia? En kan de filosofie, als schatkamer van het denken, iets bijdragen aan verheldering of zelfs oplossing van onze huidige problemen? Dat kan ze.

Dit boek wil een opiniërende bijdrage leveren aan het oplossen van de gezagsproblemen. Grofweg is het eerste deel een onderzoeksverslag (naar politiestraatgezag), deel twee behandelt een stuk recente ideeëngeschiedenis (van gezag in het algemeen) en deel drie biedt een filosofisch toekomstperspectief op gezag. De toon zal daarbij gaandeweg veranderen van studie naar essay, en soms polemisch worden.

Het begint bij de politie op straat, in een tijd waarin de media voortdurend berichten over tanend (politie)gezag. 'Heeft de politie eigenlijk nog wel gezag?', luidt de startvraag van mijn onderzoeken. En het antwoord daarop is: 'Ja, verrassend veel.' En ook: 'In een verrassende nieuwe vorm.' Maar daarmee zijn de problemen nog niet opgelost, en met name niet het probleem van het toenemende (fysieke) geweld tegen gezagsdragers.

Van de gezagsuitoefenaars stappen we over naar het publiek, de bevolking. Naar onszelf dus. Wat ging er mis tussen ons en 'gezag'? Door analyses van de recente geschiedenis, de theoretische achtergrond, en van de huidige problemen, ontstaat een compleet beeld van de moderne gezagssituatie, dat bij mijn weten nog niet op deze manier is geschetst. We ontdekken een tweeslachtige houding bij burgers en een 'angst voor gezag' bij de overheid. Het zou niet zo erg zijn als het niet in toenemende mate zou leiden tot geweld en het verschijnsel van het recht van de sterkste. Dat is de reden om hard aan de bel te trekken.

Op basis hiervan werk ik in het derde deel een voorstel uit ter rehabilitatie van een bepaalde vorm van gezag. Mijn appèl is geen oproep om terug te gaan naar een wereld van repressie en ouderwets gewelddadig gezag, waar het bij onzorgvuldige lezing misschien voor kan worden aangezien. Wat ik voorstel is om niet terug te gaan, maar vooruit. Hoe dat precies zit wordt verderop duidelijk. Het is daarvoor alleen nodig om eerst die reis te maken, om de verschillende kanten van dat vermaledijde begrip gezag te leren kennen en het te ontdoen van de associaties en misverstanden die er in de loop der jaren aan vast zijn gekleefd.

Ik schrijf dit boek voor een lezerspubliek van allen die geïnteresseerd zijn in de problemen van gezag. Hoewel ik hoop dat ook vakbroeders uit de filosofie en politiespecialisten

geïnteresseerd zullen zijn in mijn bevindingen, is dit in de eerste plaats bedoeld voor de niet-specialisten. Voor de ouderen - en met name degenen die geloofden in het afschaffen van gezag, of dat nog steeds doen, en degenen die daar juist nooit in wilden geloven - zo goed als voor de jongeren die ermee zijn opgegroeid en voor wie het vanzelfsprekend is.

De toon is opzettelijk niet academisch, wat in veel publicaties rondom gezag wèl het geval is. Ik wil de concrete ervaring van 'gezagsproblemen' steeds voor ogen houden en me niet van die lichamelijke realiteit laten afleiden door een teveel aan abstracte theorie. Wel academisch is het gebruik van verwijzingen naar geraadpleegde literatuur; de bijbehorende voetnoten en literatuurlijst zijn aan het eind opgenomen.

Wat is er toch mis met gezag?

Mijn these is dat het vooral een idee is dat ons in de weg zit. Een historisch gegroeid idee met enorme gevolgen: het idee van anti-autoriteit. En pas door de ontstaansgeschiedenis van dit idee bloot te leggen is het mogelijk om het opnieuw te beoordelen, en het te veranderen.

We zullen onze houding tegenover gezag moeten veranderen. En daarbij kunnen we iets interessants leren van de politie. Laten we kijken hoe dat zit.